

PATVIRTINTA

Alytaus lopšelio-darželio „Linelis“
direktoriaus 2019 m. sausio 14 d.
įsakymu Nr. V-2 (1.2)

ALYTAUS LOPŠELIS-DARŽELIS „LINELIS“
ETNINĖS KULTŪROS PROGRAMA
„TĖVIŠKĖLĖS TAKELIU“

PARENGĖ

Alytaus lopšelio-darželio „Linelis“
darbo grupė, patvirtinta
direktoriaus 2018 m. gruodžio 20 d.
įsakymu Nr. VK-84 (1.5.)

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Etninės kultūros programos (toliau – Programa) paskirtis – pagerinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų bendražmogiškųjų, etnokultūrinių vertybių ugdymą(si), plėtoti šeimos įsitraukimą į ugdymo(si) procesą.

Etninė kultūra apima įvairias žmogaus gyvenimo sritis, dvasinį ir materialinį tautos kultūros paveldą – pasaulėjautą, mitologiją, įvairias religines nuostatas, paprotinį elgesį ir tradicinį etiketą, šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos tradicijas, įvairias šventes ir papročius, tradicinius amatus ir ūkinę veiklą, etnografinių regionų ir lokalinių vietovių savitumą, kultūrinį kraštovaizdį ir tradicinę architektūrą, tautinį kostiumą, kulinarinį paveldą, tarmes, įvairias tautosakos formas, muzikinį, choreografinį ir žaidybinių folklorą, tautodailę, liaudies mediciną, etnokosmologiją, kitas liaudies žinijos sritis ir t. t. Dėl tokio sinkretiškumo etninė kultūra gali apimti visas ugdymo sritis. Visos etninės kultūros sritys yra glaudžiai tarpusavyje susijusios, darančios įtaką viena kitai.

Etninė kultūra ugdymo procese gali būti integruojama į įvairias vaikų ugdymo(si) sritis: aplinkos, gamtos ir pasaulio pažinimą, dorinį ugdymą, šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos švenčių bei tradicijų pažinimą, gimtosios kalbos, muzikinių, vaidybinių, šokio ir dailės gebėjimų ugdymą(si), komunikacinę veiklą, kūno kultūrą, sveikatos puoselėjimą ir pan. Etninės kultūros integravimas pagyvina įvairias vaikų veiklas, padeda atsipalaiduoti, suteikia džiaugsmo, aktyvina vaikus, teigiamai veikia jų jausmus, padeda sukaupti dėmesį.

Meilę, jautrumą ir pagarbą gamtai, nusiteikimą ją saugoti, globoti, grožėtis jos formų ir spalvų įvairove, domėtis gamtos paslaptimis skatina ne tik gamtos stebėjimas, bet ir jos įvaizdžių įvairiuose tautosakos žanruose panaudojimas. Gamtos pažinimas vaikams suprantamesnis ir priimtinesnis, kai jis iliustruojamas liaudies dainomis, rateliais, žaidimais, paukščių ar gyvūnų balsų pamėgdžiojimais, erzimais, pajuokavimais. Vaikus supažindinant su aplinkos daiktais ir reiškiais, formuojant jų supratimą apie daiktų kiekį ir skaičių, sėkmingai pritaikomos tradicinės, skaičiuotės ir dainos, kuriose išskaičiuojami vaikai, daiktai, gyvūnai. Aplinkos ir pasaulio suvokimas tampa žymiai turtingesnis, nušvinta įvairesnėmis spalvomis, kai gilinamasi į vietos kultūrinių vertybių ir tradicijų, etnografinių regionų, savo krašto ir galiausiai kitų tautų bei šalių kultūrinę įvairovę. Supažindinant su etnografiniais buities reikmenimis bei įrankiais, tradicinės sodybos buitimi, vaikai sudominami senaisiais darbais ir amatais, tradicine architektūra. Etninės kultūros pažinimas padeda geriau suprasti istoriją, suvokti sąsajas su kitomis kultūromis, o kartu pastebėti bendrus dėsningumus.

Pažindami šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos tradicijas (pradedant nuo artimiausios aplinkos), vaikai giliau suvokia savo tapatumą, perima patirtį, formuojasi nuostatas gerbti ir puoselėti tradicijas. Išskirtinę reikšmę turi kalendorinių švenčių šventimas ir papročių pažinimas – tai leidžia vaikams giliau pajusti ritmingą gamtos pulsavimą ir laiko tėkmę.

Paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo mokymasis panaudojant įvairius tautosakos ir papročių pavyzdžius pratina vaikus vertinti savo ir kitų elgesį vadovaujantis senolių išmintimi, moko

elementarių elgesio ir bendravimo normų, padeda ugdytis emocijas ir elgesio kultūrą, formuoja dorines asmenybės nuostatas, skatina pažintinius procesus.

Liaudies pasakos, padavimai, sakmės, skaičiuotės, žaidinimai, tradiciniai paukščių ir gyvūnų balsų pamėgdžiojimai, patarlės, mįslės, greitakalbės, dainos ir kita tautosaka, įvairių regionų tarmių pažinimas ir savosios tarmės puoselėjimas ugdo meilę gimtajai kalbai, jos grožiui, turtingumui ir vaizdingumui, plečia vaiko žodyną, padeda pajusti įvairias savo balso intonacijas, palengvina nacionalinės literatūros suvokimą. Rečitatyviniai folkloro žanrai (skaičiuotės, erzinimai, pamėgdžiojimai, greitakalbės ir kt.) padeda ugdytis vaikų aiškią dikciją ir artikuliaciją.

Muzikinis folkloras – tai puiki balso lavinimo, ritmo, intonavimo, derminės bei harmoninės klausos, muzikinės atminties mokykla, naudinga bendram muzikiniam lavinimui. Seniausios kilmės liaudies muzika atitinka mažų vaikų muzikinį intelektą, plečia jų suvokimą ir raiškos galimybes. Dainuojant tarmiškai, gilinamas gimtosios kalbos pojūtis, žodingumas. Ryškus improvizacinis pradas, būdingas liaudies muzikai ir ypač vaikų tautosakai, skatina vaikų kūrybiškumą, lavina improvizacinius gebėjimus.

Liaudies ratelių ir žaidimų, o paaugus ir tradicinių šokių, mokymasis vaikui suteikia galimybę lavinti savo judesius, jų koordinaciją, skatina prisitaikyti prie kitų, pratina prie bendrų veiksmų ir sprendimų, lavina fizinę ištvermę ir orientaciją, skatina teigiamas emocijas, atsipalaidavimą. Laipsniškas vis sudėtingesnių liaudies rateliams ir šokiams būdingų figūrų įvaldymas lavina fizinę vaikų galias, choreografinę plastiką, kartu leidžia pastebėti įvairių choreografinių piešinių bei figūrų sąsajas su liaudies ornamentika.

Fiziniam ugdymui sėkmingai pritaikomi ne tik vikrumo, bet ir kiti sportiniai liaudies žaidimai, tradiciniai šokiai, rateliai, skaičiuotės, skanduotės, liaudies muzikos įrašai ir pan. Tai padeda geriau patenkinti vaikų dvasinius ir fizinius poreikius, skatina jų aktyvumą, nuteikia pakiliai, suteikia džiugių emocijų, norą gražiai atlikti judesius, ugdo ritmo pojūtį, veiksmo suderinamumą su girdima liaudies muzika. Augant vaikui vis sudėtingesnių tradicinių sportinių žaidimų įsisavinimas ugdo fizinę ištvermę, lavina komandinio žaidimo įgūdžius.

Tradicijų ir inovacijų dermė. Etninė kultūra nėra statiška ir patiria tam tikrą raidą, siejasi ir su šiuolaikine kultūra. Ugdymo procese būtina jausti pusiausvyrą tarp tradicijų ir naujovių, puoselėti jų darną siekiant išugdyti vaikų nuostatas perimti tautinio ir kultūrinio tapatumo tęstinumą. Vaikai stebėtinai lengvai priima ir suvokia protėvių pasaulį, kadangi jų amžiui būdinga mitiniams vaizdiniais ir pasakoms imli pasaulėjauta. Tuo pačiu reikėtų juos skatinti pastebėti tradicijomis grindžiamas šiuolaikines vertybes, išnaudoti modernių technologijų teikiamas galimybes pažinti etnokultūrinių vertybių įvairovę.

Ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus šeima atlieka svarbiausią vaidmenį, šiuo laikotarpiu labai svarbus vaikų ugdymo įstaigos ir šeimos bendradarbiavimas: kartu su tėvais (globėjais) prasminga aptarti, kaip įstaigoje bus tenkinami svarbiausi šio amžiaus vaikų poreikiai,

kuriama etnokultūrinio ugdymo aplinka, ugdomi vaikų gebėjimai, stebima jų raida ir pasiekimai, numatyti šeimos dalyvavimo vaikų ugdymo(si) procesuose galimybes.

Vienas palankiausių būdų integruoti etninę kultūrą ikimokyklinėje įstaigoje yra per muzikinę veiklą. Liaudies kūryba, o tuo pačiu ir folkloras, optimaliausiai tenkina vaikų emocinius ir fizinius poreikius, tuo pačiu ugdo kūrybiškumą, lavina grožio pojūtį, vaizduotę, skiepija dorovines normas, pagarbą žmogui, gamtai. Šioje veikloje ugdomas jautrumas gamtos garsams, muzikos intonacijoms ir ritmams, muziką lydinčiam tekstui, tautosakai, žaidimų, ratelių ir šokių judesiam. Kalendorinėse šventėse galima visų meno sričių sintezė, čia susipina tautodailė, tautosaka, folkloras ir t.t.. Pagrindinis šių švenčių tikslas: sudominti vaikus kalendorinių švenčių papročiais ir tradicijomis, padėti jiems suvokti švenčių prasmę, pajusti jų grožį, paprastumą, patirti šventės ir bendravimo džiaugsmą, pajusti gamtos ir žmogaus harmoniją. Lietuvių kalendorinės šventės yra aiškios ir paprastos tiek savo turiniu, tiek forma, todėl vaikų labai mėgstamos.

II. KODĖL TOKIA SVARBI BENDRUOMENĖ

Etninei kultūrai tenka reikšmingas vaidmuo siekiant išugdyti tautiškai sąmoningą, patriotišką ir pilietišką asmenybę. Psichologų teigimu, poreikis mėgdžioti savo protėvių gyvenimo būdą yra genetiškai paveldėtas, kyla dėl savęs identifikavimo poreikio, kuris yra socialinio pobūdžio ir trunka visą gyvenimą. C.Rogers teigimu, šis procesas aktyviausiai vyksta vaikystėje, vaikui žaidžiant su bendraamžiais, stebint aplinką, dalyvaujant vienoje ar kitoje veikloje, šeimos ir visuomenės tradicinėse šventėse, atliekant tam tikrus ritualus. Perimant paveldėtą patirtį ir kultūros vertybes, vaikas skatinamas elgtis pagal priimtas dorovės normas ir visuomenės reikalavimus. Vaikų įgytos etnokultūrinės žinios bei patirtis palaipsniui subrandina artimą, nuoširdų santykį su savo kraštu, jo praeitimi ir dabartimi. Šiomis nuostatomis vadovaujantis formuojamas etnokultūrinis ugdymas Lietuvos švietimo sistemoje.

III. TIKSLAS IR TURINIO GAIRĖS

Etninės kultūros ugdymo(si) tikslas įgyvendinant ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas – panaudoti etninę kultūrą kaip vaikų gyvenimo turtinimo, džiuginimo, kūrybos, darnaus sugyvenimo su kitais, tautos patirties perėmimo ir prigimtinių galių atsiskleidimo šaltinį, paskatinti vaiko susidomėjimą įvairiais papročiais ir tautinio meno rūšimis.

To galima pasiekti:

- Etninės kultūros ugdymą(si) grindžiant vaikų teigiamomis emocijomis, maloniais išgyvenimais ir žaismingumu, per aktyvią vaiko veiklą – pajaučiant, paliečiant, stebint, įsižiūrint, tyrinėjant, eksperimentuojant, kuriant ir pan.;
- Suteikiant vaikams galimybes pastebėti etnines vertybes kasdieniniame gyvenime, siejant ugdymą(si) su kūrybine veikla;

- Sudarant sąlygas vaikui perimti liaudies tradicijas, kaupti etnokultūrinę patirtį kuo įvairesniais ir priimtiniais pagal amžių būdais bei formomis;
- Pagal tradicinės kultūros pavyzdžius ugdant nuostatą elgtis dorai, žadinant vaiko meilę ir pagarbą artimiesiems, aplinkiniams, bendraamžiams, gamtai;
- Skatinant aktyvų vaikų dalyvavimą ir įsitraukimą į etnokultūrinę veiklą su tėvais (globėjais), pedagogais, kitais vaikais;
- Sudominant tėvus (globėjus) etnine kultūra ir skatinant juos kartu su savo vaiku rengti tradicines šventes, jose dalyvauti, lankyti kitus etninės kultūros renginius.

Turinio gairės įgyvendinant ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas. Etninė kultūra įstaigoje suvokiama kaip integrali ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų dalis. Etninės kultūros ugdymo turinys orientuotas į vaiko ugdymui(si) reikalingų socialinių bei kultūrinių kompetencijų plėtojimą, tautinio tapatumo jausmo žadinimą, teikiant prioritetą bendrųjų vertybinių ir pozityvių asmeninių nuostatų pradmenų formavimui(si). Siekiant integruoto ugdymo efektyvumo, vadovaujamosi koncentriškumo principu – aktualios ir reikšmingos temos aptariamose ne kartą, vis grįžtant prie tos pačios temos, kaskart vis gilinant ir plečiant jos turinį. Pedagogai formuodami etninės kultūros ugdymo turinį bei organizuodami ugdymo procesą siekia jo neperkrauti vaikams nesuprantamais ir tolimais dalykais, vengia vien kiekybinio plėtojimo. Ugdymu požiūriu ypač svarbi tautosaka, muzikinis ir žaidybinis folkloras, tautodailė, paprotinis elgesys ir tradicinės šventės, išvykos, edukacinės programos, leidžiančios vaikui susipažinti su amatais, etninės kultūros puoselėtojais. Atsižvelgiama į vaiko amžiaus tarpsnį, kas vaikui įdomu, suvokiama ir reikšminga.

Numatomos etninės kultūros procesų planavimo ir organizavimo formos: įgyvendinant įstaigoje projektus, ugdant bendrąsias kompetencijas etninės kultūros pagrindu, numatant pagrindines etninės kultūros temas, organizuojant išvykas, panaudojant edukacines programas, įgyvendinant tėvų pasiūlytas idėjas. Etninės kultūros ugdymas planuojamas atsižvelgiant į artimiausią vaiko prigimčiai aplinką, individualius gebėjimus, turimą kultūrinę patirtį.

Tinkamos aplinkos etnokultūriniam ugdymui sukūrimas. Vienas iš svarbiausių veiksnių – teigiamas pedagogo požiūris ir meilė etninei kultūrai. Stimuliuojanti emocinė aplinka, kurią sudaro šilti, bendradarbiavimu grindžiami pedagogų ir tėvų santykiai, skatinantys sėkmingą ugdymą(si). Ugdymo aplinka - kūrybiška, žadinanti vaikų jautrumą, smalsumą, vaizduotę, saviraišką, mąstymo lankstumą ir išradingumą. Svarbu, kad aplinkoje vaikas rastų viską, ko reikia tradiciniams žaidimams ir kitai etnokultūrinei veiklai. Taip pat priemonių, padedančių geriau pažinti tradicinę kultūrą, žmonių gyvenimo būdą ir tarpusavio santykius, bendruomenę, gimtinę. Svarbu pasirūpinti tautosakos ir tautodailės leidiniais, garso ir vaizdo įrašais, liaudiškais muzikos instrumentais, taip pat „instrumentais“ iš gamtinės medžiagos, buities daiktų, vaikiškais tradiciniais žaislais, įvairia žaidimų

atributika. Didžiulę įtaką tautinės savimonės puoselėjimui turi tautiniai kostiumai, turimi įstaigoje, kuriais vaikai gali pasipuošti per šventes ir kitus renginius.

Aplinkoje derama vieta skiriama patriotinės nuostatos bei meilę gimtajam kraštui skatinantiems įvairiems tautos ir valstybės simboliams – Lietuvos herbui, himnui, vėliavai.

Išvykų nauda. Etninės kultūros ugdymo procese numatoma panaudoti socialinę aplinką ir rengti įvairias išvykas – į gamtą, tradicinių amatų centrus, muziejus, parodas, etninės kultūros centrus, nacionalinius ir regioninius parkus, įvairius etnokultūrinius renginius už įstaigos ribų, nukeliauti prie artimiausių gamtos ir kultūros paminklų, aplankyti vietos tautodailininkus, folkloro ansamblius ir pan. Tokios išvykos aktyvina vaikus, kelia jų susidomėjimą, leidžia tiesiogiai susipažinti su įvairiais etnokultūriniais reiškiniais ir vertybėmis, išgirsti jas puoselėjančių žmonių mintis, iš arčiau ir plačiau pamatyti tai, apie ką anksčiau buvo tik girdėję.

Sąveika su tėvais ir vietos bendruomene etnokultūrinio ugdymo(si) procese. Svarbi sėkmingo etnokultūrinio ugdymo(si) sąlyga – ugdymo įstaigos ir tėvų bendradarbiavimas, kai drauge aptariami ugdymo siekiniai, metodai ir priemonės, suderinami šeimos ir pedagogų lūkesčiai, numatoma vaiko ugdymo(si) perspektyva. Svarbu aptarti ir tėvų puoselėjamas religines nuostatas, išsiaiškinti jų požiūrį į etninei kultūrai būdingą senosios baltų pasaulėžiūros ir krikščionybės persipynimą, kiek jiems priimtinas vienos ar kitos religijos išryškinimas etnokultūrinio ugdymo procese. Naudingas prielaidas sėkmingam etnokultūriniam ugdymui sukuria ir etninės kultūros puoselėtojų įtraukimas į etnokultūrinį ugdymą, tėvų pagalba ugdomajame procese perteikiant savo patirtį.

Kitos sėkmingo etnokultūrinio ugdymo(si) prielaidos. Svarbią prielaidą sėkmingam etninės kultūros ugdymui sukuria pedagogų siekis tobulinti kvalifikaciją etninės kultūros srityje.

IV. LAUKIAMI REZULTATAI

- Etninės kultūros ugdymo(si) procesas darželyje taps veiksmingesnis, kokybiškai ir kiekybiškai pagrįstas.
 - Bus sudarytos sąlygos vaikams perimti liaudies tradicijas, kaupti etnokultūrinę patirtį kuo įvairesniais ir priimtiniais pagal amžių būdais bei formomis.
 - Patobulės pedagogų kompetencija etninės kultūros ugdymo(si) srityje.
 - Įstaigos tradicijas, etninės kultūros ugdymo(si) procesus kurs ir palaikys visa bendruomenė, gerės bendruomenės sutelktumas, gebėjimai, formuosis vertybinės nuostatos; stiprės etnokultūriniai ryšiai.
-

